

До разової спеціалізованої ради ДФ 58.053.059
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка
(46027, м. Тернопіль, вул. Максима
Кривоноса, 2)

РЕЦЕНЗІЯ

доктора педагогічних наук, професора, завідувача кафедри соціальної роботи
та менеджменту соціокультурної діяльності
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка

Сороки Ольги Вікторівни

на дисертацію **А. В. Окаєвич** на тему «**Педагогічні умови формування
емоційно-вольової стійкості у майбутніх офіцерів Збройних сил
України**», подану на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань
01 Освіта/ Педагогіка за спеціальністю
015 Професійна освіта (за спеціалізаціями)

Актуальність теми дисертаційної роботи та її зв'язок із галузевими науковими програмами. Підготовка висококваліфікованих військових кадрів є фундаментом розвитку Збройних сил України. Безсумнівно, підвищення морально-бойового духу й професіоналізму військовослужбовців на сьогоднішній день є актуальним завданням, яке стоїть перед командуванням та особовим складом Збройних сил України, оскільки методи й форми ведення сучасних бойових дій удосконалюються та ускладнюються у зв'язку з війною. Численні дослідження, присвячені професійним аспектам підготовки курсантів у вищих військових навчальних закладах, і недостатня розробленість проблеми становлення емоційно-вольової стійкості породжують суперечність між необхідністю формування цієї якості та відсутністю теоретичної бази, потребою професорсько-викладацького складу вищих військових навчальних закладів у його науково-методичному забезпеченні. Підсилюють актуальність дисертаційного дослідження А. Окаєвич суперечності, які виявлені та потребують цілеспрямованого розв'язання під час організації професійної підготовки майбутніх офіцерів Збройних сил України. Таким чином, можемо констатувати, що наукове

дослідження, яке представлено на захист є, безумовно, актуальним, своєчасним і практично спрямованим.

Зміст роботи відповідає поставленим завданням, а суть досліджуваної проблеми – темі дисертації. Здобувачка здійснила продуктивну спробу вирішення поставленої проблеми. Дисертацію виконано відповідно до тематичного плану наукової та науково-організаційної діяльності Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка в межах науково-дослідницької роботи «Теоретичні й методичні засади професійної діяльності та підготовки фахівців соціономічних професій» (№ 0123U104172), а також наукової та науково-технічної діяльності Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного в межах науково-дослідницької роботи «Формування емоційно-вольової стійкості офіцерів засобами тренінгових технологій» (№ 0121U110537). Тему дисертації затверджено Вченою радою Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (протокол № 4 від 23.11.2021 р.).

Найбільш істотні наукові результати, що містяться в дисертації.

У результаті проведеного дослідження дисертанткою вперше:

– *обґрунтовано* сукупність педагогічних умов, які позитивно впливають на формування у майбутніх офіцерів емоційно-вольової стійкості у процесі навчання у вищих військових навчальних закладах (стимулювання мотивації та активізація пізнавальної активності майбутніх офіцерів до опанування професійними знаннями й вміннями; розвиток професійної суб'єктності майбутніх офіцерів та формування культури суб'єкт-суб'єктної взаємодії у вищих військових навчальних закладах; упровадження тренінгових технологій формування емоційно-вольової стійкості майбутніх офіцерів), методологічними основами реалізації яких визначено системний, компетентнісний, контекстний та суб'єктно-діяльнісний підходи; *розроблено й експериментально* перевірено структурну модель формування емоційно-вольової стійкості у майбутніх офіцерів у вищих військових навчальних закладах, яка містить взаємозумовлені блоки (цільово-методичний, змістовно-функціональний, суб'єктний, діяльнісний і діагностично-

результативний) та відображає послідовність її впровадження у процесі професійної підготовки майбутніх офіцерів у вищих військових навчальних закладах;

– *схарактеризовано* компоненти емоційно-вольової стійкості майбутніх офіцерів (мотиваційний, когнітивний, діяльнісний), конкретизовано критерії (ціннісно-мотиваційний, когнітивно-практичний, діяльнісно-оцінний) та визначено показники й рівні (низький, середній, достатній);

– *уточнено* сутність понять «емоційно-вольова стійкість», «емоційно-вольова стійкість майбутніх офіцерів» та «тренінгові технології формування емоційно-вольової стійкості у майбутніх офіцерів»;

– *удосконалено* діагностувальний інструментарій для оцінювання стану сформованості емоційно-вольової стійкості майбутніх офіцерів.

– *набули подальшого розвитку* методичні й практичні засади використання тренінгових технологій для формування емоційно-вольової стійкості у майбутніх офіцерів під час професійної підготовки у вищих військових закладах освіти.

Нові факти, одержані здобувачкою. Дисертація А. Окаєвич є дослідженням, що спрямоване на виявлення педагогічних умов формування емоційно-вольової стійкості у майбутніх офіцерів Збройних сил України в процесі підготовки у вищих військових навчальних закладах. Оцінюючи найважливіші здобутки дисертаційного дослідження, варто вказати на такі результати, що мають вагому цінність. По-перше, цінним, з точки зору педагогічної науки, є здійснення цілісного дослідження проблеми формування емоційно-вольової стійкості у майбутніх офіцерів Збройних сил України у вищих військових навчальних закладах. По-друге, значимим є визначення структурних компонентів (мотиваційного, когнітивного, діяльнісного), критеріїв (ціннісно-мотиваційного, когнітивно-практичного та діяльнісно-оцінного) сформованості емоційно-вольової стійкості майбутніх офіцерів Збройних сил України з відповідними показниками і діагностичним інструментарієм. По-третє, вагомими є розроблена графічна структурна модель, яка охоплює цільово-методичний, змістовно-функціональний,

суб'єктний, діяльнісний і діагностично-результативний блоки, та обґрунтовані педагогічні умови формування емоційно-вольової стійкості майбутніх офіцерів Збройних сил України. По-четверте, важливим у практичному плані є розробка й апробація авторської тренінгової програми «Емоційно-вольова стійкість майбутнього офіцера». По-п'яте, вдосконалено методикау організації професійної підготовки курсантів у вищих військових закладах освіти шляхом розробки методичних і практичних матеріалів для формування в них емоційно-вольової стійкості під час вивчення таких навчальних дисциплін : «Соціально-психологічні технології управління військовими колективами», «Організація морально-психологічного забезпечення діяльності військ (сил)», «Внутрішньо-комунікаційна робота у частинах (підрозділах)», «Сучасні методики психодіагностики військовослужбовців», «Військова девіантологія», «Психолого-педагогічні аспекти діяльності військового керівника», «Психологія кризових станів» та «Етика професійної діяльності військового керівника», «Психологічна підготовка особового складу», «Тренінгові технології в навчанні та вихованні військовослужбовців».

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Аналіз тексту дисертації А. Окаєвич та змісту публікацій дисертантки дають підстави для висновку стосовно наукової достовірності викладених авторкою результатів. Дисертанткою опрацьовано значний масив наукових джерел (328 найменувань), на підставі розгляду яких сформульовано власне бачення досліджуваної проблеми.

Результати дисертаційного дослідження відображено в 36 публікаціях (28 – одноосібних); із них – 3 навчально-методичні посібники, 1 публікація в зарубіжному виданні, що входить до міжнародних наукометричних баз даних «Scopus» та 7 публікацій у наукових фахових виданнях України, 22 праці апробаційного характеру, які опубліковано в збірниках матеріалів конференцій та інших виданнях, а також 3 праці, що додатково відображають наукові результати дисертації.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій,

сформульованих у дисертації, забезпечується належною теоретичною базою, ґрунтовним вивченням і критичним аналізом наукових праць і, загалом, не викликає сумніву.

Дисертантка використовує в роботі комплекс методів: *теоретичні* методи (аналіз філософської, психологічної та педагогічної літератури з проблеми дослідження; аналіз навчальних стандартів, освітніх програм, навчальних планів і програм та інших нормативних документів, які пов'язані з професійною підготовкою майбутніх офіцерів Збройних сил України – для визначення стану досліджуваної проблеми на сучасному етапі); *загальнонаукові* методи (аналіз, узагальнення, класифікація, систематизація, порівняння, співставлення – для уточнення змісту та характеристики емоційно-вольової стійкості майбутніх офіцерів Збройних сил України й визначення компонентів, критеріїв і показників; педагогічне моделювання – для обґрунтування методичних та теоретичних основ побудови структурної моделі формування емоційно-вольової стійкості у курсантів в процесі професійної підготовки у вищих військових навчальних закладах); *емпіричні* (педагогічне спостереження, анкетування й тестування – для узагальнення педагогічного досвіду й обґрунтування педагогічних умов формування емоційно-вольової стійкості у майбутніх офіцерів Збройних сил України у вищих військових навчальних закладах; констатувальний та формувальний педагогічний експеримент – для визначення рівнів сформованості емоційно-вольової стійкості курсантів вищих військових навчальних закладів); *статистичні* методи математичної статистики (F-критерію Фішера) – для кількісної та якісної обробки отриманих результатів педагогічного експерименту.

Дисертаційне дослідження А. Окаєвич містить нові, раніше не захищені наукові положення, а обґрунтовані результати у сукупності розв'язують актуальну наукову проблему.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес Інституту Військово-Морських Сил НУ «ОМА» (м. Одеса) (акт б/н від 30.04.2024 р.), Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного

(м. Львів) (акт б/н від 03.05.2024 р.), Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка (м. Київ) (акт б/н від 13.05.2024 р.), Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба (м. Харків) (акт № 176/176/9/330/46/ПС від 15.05.2024 р.), Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (м. Тернопіль) (довідка №734/33-03 від 14.06.2024 р.).

Оцінка змісту дисертації, її завершеності та відповідності встановленим вимогам.

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел (328 найменувань, із них 41 – іноземними мовами) і додатків. Загальний обсяг дисертаційної роботи становить 318 сторінок друкованого тексту, основний зміст викладено на 174 сторінках. Розділи дисертації логічно завершені, містять висновки, які відповідають змісту та поставленим завданням дослідження. Дисертантка на достатньому науковому рівні обґрунтувала вибір теми, її актуальність, визначила мету, завдання, об'єкт, предмет, гіпотезу, аргументувала використання обраних методів дослідження.

У першому розділі – **«Формування емоційно-вольової стійкості у майбутніх офіцерів у вищих військових навчальних закладах як педагогічна проблема»** – як позитивне необхідно відзначити аналіз теоретичних основ та сучасний стан дослідження проблеми формування емоційно-вольової стійкості фахівців у вітчизняній та зарубіжній психолого-педагогічній літературі; розкриття сутності та визначення структури емоційно-вольової стійкості майбутніх офіцерів Збройних Сил України; визначення особливостей формування означеного феномену в майбутніх офіцерів у вищих військових навчальних закладах.

У другому розділі – **«Педагогічні умови та структурна модель формування емоційно-вольової стійкості у майбутніх офіцерів практичними методами підготовки»** – дисертантка визначила критерії, показники та рівні сформованості емоційно-вольової стійкості у майбутніх

офіцерів Збройних сил України; ґрунтовно обґрунтувала педагогічні умови формування емоційно-вольової стійкості у майбутніх офіцерів Збройних сил України в процесі підготовки у вищих військових навчальних закладах. Особливим надбанням роботи вважаємо розроблену структурну модель формування емоційно-вольової стійкості у майбутніх офіцерів Збройних сил України. Здобувачка виважено підійшла до визначення шляхів використання тренінгових технологій у процесі формування емоційно-вольової стійкості у майбутніх офіцерів під час професійної підготовки.

У третьому розділі – **«Практичні шляхи формування емоційно-вольової стійкості у майбутніх офіцерів збройних сил України практичними методами підготовки»** – увага зосереджена на організації педагогічного експерименту, методиці його проведення та результатах дослідження щодо формування емоційно-вольової стійкості майбутніх офіцерів Збройних сил України.

Виходячи з аналізу основної частини роботи, доходимо висновку, що мета під час виконання дослідження була досягнута, достовірність гіпотези доведена, дисертація є завершеною науковою кваліфікаційною працею.

Задум авторки дисертації досить чітко виявляється у всіх компонентах її наукового апарату: в обґрунтуванні актуальності, визначенні мети, завдань, об'єкта, предмета, теоретичних засад дослідження. Звертає на себе увагу логічно виправдана структурованість і послідовність викладу змісту дисертаційної роботи, яка повною мірою відповідає меті та завданням проведеного дослідження. Дисертаційна робота А. Окаєвич за своїм змістом і формою є завершеним самостійним дослідженням.

Повнота викладу основних положень дисертації

Основні положення та найбільш важливі результати дисертаційного дослідження, поданого до захисту, опубліковано в необхідному обсязі в 36 наукових виданнях України та за кордоном, пройшли апробацію на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях. Загалом вимоги щодо кількості та якості публікацій виконано.

Дотримання норм академічної доброчесності

При рецензуванні дисертації порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації) та некоректно оформлених текстових запозичень чи будь-яких ознак неправомірного використання матеріалів інших авторів без зазначення їхнього авторства не виявлено. По всьому тексту роботи простежується єдиний стиль викладу. Дисертація є самостійно виконаним науковим дослідженням, усі ідеї та наукові положення, викладені у ній, отримані авторкою особисто.

Практична цінність роботи та рекомендації щодо її подальшого використання полягає в розробці й упровадженні у професійну підготовку майбутніх офіцерів тренінгової програми «Емоційно-вольова стійкість майбутнього офіцера». Систематизовано діагностичний інструментарій для дослідження стану сформованості емоційно-вольової стійкості майбутніх офіцерів. Обґрунтовано та апробовано педагогічні умови, які позитивно впливають на формування емоційно-вольової стійкості під час професійної підготовки майбутніх офіцерів у вищих військових навчальних закладах та укладено науково-методичні матеріали, що містять інноваційні форми і методи, які підвищують якість освітнього процесу. Підготовлено у співавторстві навчально-методичні посібники «Тренінгові технології у навчанні та вихованні військовослужбовців»; «Основи військової педагогіки (у таблицях, схемах, діаграмах, світлинах)»; «Теорія та методика військово-педагогічного процесу»; «Основи психологічного консультування військовослужбовців». Удосконалено методику організації професійної підготовки курсантів у вищих військових закладах освіти шляхом розробки методичних і практичних матеріалів для формування у них емоційно-вольової стійкості під час вивчення навчальних дисциплін «Соціально-психологічні технології управління військовими колективами», «Організація морально-психологічного забезпечення діяльності військ (сил)», «Внутрішньокommунікаційна робота у частинах (підрозділах)», «Сучасні методики психодіагностики військовослужбовців», «Військова девіантологія», «Психолого-педагогічні аспекти діяльності військового

керівника», «Психологія кризових станів» та «Етика професійної діяльності військового керівника», «Психологічна підготовка особового складу» та упродовж усіх занять з дисципліни «Тренінгові технології в навчанні та вихованні військовослужбовців». Крім того, удосконалено методіку організації професійної підготовки курсантів у курсах практичної підготовки під час польових виходів, а саме: «Курс психологічної підготовки та тактична медицина», «Курс формування команди», «Розвиток військового лідерства» та «Курс антистресової підготовки особового складу».

Основні положення, теоретичні висновки та результати наукових досліджень можуть бути використані під час організації освітнього процесу у вищих військових навчальних закладах, а також для розробки концепцій професійної підготовки курсантів, підготовки навчальних програм і навчально-методичних матеріалів, монографій, підручників, навчально-методичних посібників, виконання курсових робіт, проведення науково-методичних семінарів та занять у системі післядипломної військової освіти.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Достовірність наукових результатів, висновків та рекомендацій у роботі досягається вдалим і коректним використанням різних методів, що дозволило А. Окаєвич розробити власний алгоритм наукових пошуків. Дисертантка вміло послуговується й загальнонауковими методами, насамперед аналізу, синтезу, класифікації, зіставлення, узагальнення та ін. Вдалим, на нашу думку, є використання здобувачкою статистичних методів дослідження, що забезпечило проведення відповідних етапів експерименту на належному рівні, у тому числі перевірку ефективності розробленої структурної моделі та педагогічних умов формування емоційно-вольової стійкості майбутніх офіцерів Збройних сил України. Необхідно відзначити наукову обґрунтованість загальних висновків і висновків до кожного розділу.

Дискусійні положення, рекомендації та зауваження до змісту дисертації. У цілому позитивно оцінюючи наукове і практичне значення дисертаційної роботи, висловимо деякі зауваження та побажання

дискусійного характеру:

1. Варто було б об'єднати розкриття змісту базових елементів терміну «емоційно-вольова стійкість» – «емоція», «воля», «емоційна стійкість» і «вольова стійкість» в одному параграфі. Натомість, «емоція» і «воля» проаналізовані в п. 1.1, а «емоційна стійкість» і «вольова стійкість» – в п. 1.2.

2. Зміст п. 1.3. розкриває методологічні підходи і принципи формування емоційно-вольової стійкості у майбутніх офіцерів у вищих військових навчальних закладах. Пропонуємо назвати цей параграф «Методологічні підходи і принципи формування емоційно-вольової стійкості у майбутніх офіцерів у вищих військових навчальних закладах».

3. На с. 140 дисертації авторка графічно зобразила структурну модель формування емоційно-вольової стійкості майбутніх офіцерів під час навчання у вищих військових навчальних закладах. Вагомим надбанням дисертантки вважаємо розроблений і апробований тренінг «Емоційно-вольова стійкість майбутнього офіцера», який не був відображений в моделі.

4. В додатку А дисертації представлено тренінгову програму «Емоційно-вольова стійкість майбутнього офіцера». Для проведення тренінгу оптимальним вважається група у складі 12–16 учасників, хоча дисертантка зазначила, що «Оптимальний розмір групи: до 30 чоловік». На нашу думку, це зavelика кількість учасників для такого тренінгу.

Висловлені зауваження та побажання не є принциповими й не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи А. Окаєвич, результати якої відзначаються науковою новизною, є достатньо обґрунтованими, мають теоретичне та практичне значення.

Загальний висновок. Ґрунтовний аналіз дисертаційного дослідження А. Окаєвич «Педагогічні умови формування емоційно-вольової стійкості у майбутніх офіцерів Збройних сил України» та опублікованих за його результатами наукових праць дає підстави для висновку, що дисертація є оригінальною, цілісною, самостійно завершеною науковою працею, у якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що розв'язують конкретне наукове завдання, яке має теоретичне і практичне значення для педагогічної

науки. Чітка логіка дослідження, послідовність викладу та доказовість положень і висновків надають дисертаційному дослідженню цілісності, повноти, й завершеності.

Дисертаційна робота А. Окаєвич «Педагогічні умови формування емоційно-вольової стійкості у майбутніх офіцерів Збройних сил України» є завершеним, оригінальним, самостійним науковим дослідженням, що відповідає вимогам, визначеним наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» і затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», а її авторка, А. Окаєвич, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями) галузі знань 01 Освіта / Педагогіка.

Рецензент :

доктор педагогічних наук, професор,
завідувачка кафедри соціальної роботи
та менеджменту соціокультурної діяльності
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка

[Handwritten signature]
Ольга СОРОКА

